

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Министерство за образование и наука
Биро за развој и образованието
СКОПЈЕ

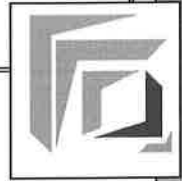
Примено:	02.09.2014			
Орг. единица:	Број:	Година:	Видност:	
02	12/103			

Датум на издавање: 02.09
Ред на издавање: 12/103
02.09.2014

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11) и член 25 став 2 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 103/08, 33/2010, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13 и 41/2014) министерот за образование и наука ја утврди наставната програма по предметот *јазик и култура на Ромите* за VIII одделение, на деветгодишното основно воспитание и образование

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

НАСТАВНА
ПРОГРАМА

ЈАЗИК И КУЛТУРА НА РОМИТЕ

Скопје, јуни 2014 година

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО
ОБРАЗОВАНИЕ

VIII ОДДЕЛЕНИЕ

I. ВОВЕД

Наставниот предмет *јазик и култура на Ромите* ги опфаќа четирите јазични вештини: слушање, читање, зборување и пишување кои ќе се развиваат постепено и ќе го поттикнуваат развојот на свеста за одговорност за јазикот како дел од идентитетот на Ромите.

Наставата по предметот *јазик и култура на Ромите* им овозможува на учениците од VII до IX одделение продлабочување, проширување и составување на здобиените знаења и способности за примена на ромскиот јазик во сите видови комуникација. Преку наставата по овој предмет учениците се стекнуваат со вештини за толкување на литературните текстови, истражување, творење, писмено и усно изразување на стандарден ромски јазик како и со давање на основа за примена на здобиените знаења за стандардната јазична норма во ромскиот јазик која има многу значајна улога во реализацијата на воспитниот процес, преку литературните и другите текстови, во смисла на естетската, етичката, социјалната, националната и другите компоненти што го сочинуваат воспитно-образовниот курикулум.

Назив на наставниот предмет: *јазик и култура на Ромите*

Вид на основно образование: деветгодишно основно образование

Број на часови на наставниот предмет:

- број на часови неделно: 2 часа
 - број на часови годишно: 72 часа
- Статус на наставниот предмет:** избран предмет

II. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ОД VII ДО IX ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да го изучува ромскиот јазик и да се запознава со културните карактеристики на Ромите;
- да развива разни јазични, комуникативни, интеркултурни компетенции за изучување и користење на ромскиот јазик;
- да формира способност за поврзување на стекнатите знаења од изборниот предмет *јазик и култура на Ромите* со знаењата од другите јазични (наставен, мајчин или странски јазични) и другите предмети;
- да формира навика и да развива способности за слушање, говорене, читање и пишување преку систем од знаења на јазични и реченички единици, фонетски, правописни, лексички и граматички норми;
- да се запознае со важноста на интеркултурниот дијалог и почитување на разликноста.

III. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ ВО VIII ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- систематски да ги проширува знаењата за современиот ромски стандарден јазик;
- систематски и содржински да го збогатува и проширува лексичкиот фонд на ромскиот јазик;
- да развива способности за точно и јасно искажување преку усно и писмено изразување;
- да го збогатува речникот со нови зборови од ромскиот јазик;
- да го развива чувството за стилска употреба на лексичкиот фонд;
- да се запознае со книжевните дела од книжевното наследство на Ромите како и книжевноста на другите народи во Р. Македонија и надвор од неа;
- да се оспособи за самостојно критичко мислење и вреднување на книжевните текстови;
- да усвојува основни и стручни поими од лингвистиката, теоријата на книжевноста и уметноста воопшто;
- да се запознава со елементи од ромската традиција и култура.

IV. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

Програмско подрачје: ЈАЗИК

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> да ги систематизира и проширува знаењата за именките како променлив вид на зборови да ги разликува и применува основните граматички категории кај именките да го разликува родот кај именките (граматички род) да ги разликува и применува видовите множина кај именките 	<ul style="list-style-type: none"> Именки ГраMATички род Видови множина кај именките 	<ul style="list-style-type: none"> ГраMATички род Видови множина 	<ul style="list-style-type: none"> Вежби за препознавање на именките што имаат природен род и споредба со нивниот граматички род. Вежби за препознавање и промена на именките во женски, машки и среден род и множински форми. Вежби за препознавање и промена на видовите множина во реченици и кратки текстови.
<ul style="list-style-type: none"> Да ги знае и да ги разликува граматичките особини кај глаголите (лице, време и начин, род и број) да ги препознава глаголските облици според глаголско време (сегашно, минато и идно време) да ги препознава глаголските 	<ul style="list-style-type: none"> ГраMATички особини кај глаголите Презент Плусквамперфект Футур (аналитички) Императив Потенцијал 	<ul style="list-style-type: none"> Лице, време, начин, род и број Презент Плусквамперфект Футур (аналитички) 	<ul style="list-style-type: none"> вежби со одредување на граматичките особини на глаголите во избрани текстови вежби со препознавање на глаголско време и пишување на реченици <p><i>O Mahir avel khere.</i></p>

<p>облици според глаголки начин (императив и потенцијал)</p>		<ul style="list-style-type: none"> Императив 	<p><i>О Маџиr авио sine khere.</i> <i>О Маџиr ка аvel khere.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Вежби за препознавање на глаголкиите начини и пишвање на речениците: <i>De man tiro vast!</i> <i>Pi ram!</i>
<ul style="list-style-type: none"> Да ги систематизира и проширува знаењата за граматичките категории кај придавките; да ги знае специфичноста на категоријата вид кај придавките; да се запознае подетално со карактеристиките на деklinацијата кај придавките; да ги употребува придавките во соодветна форма во составот на именската група. 	<ul style="list-style-type: none"> Придавки Грамагички категории кај придавките Категорија вид кај придавките Деklinација на придавките Согласување (конгруенција) на придавките со именките Степенување кај придавките 	<ul style="list-style-type: none"> Придавки Грамагички категории (род, број, падеж) Категорија вид кај придавките Деklinација промена на придавките Конгруенција Компаратив Суперлатив 	<ul style="list-style-type: none"> Вежби за со промена на придавките: <i>Dikljijiti o vishato del.</i> <i>Dikljijiti e vishato dele.</i> Примери со придавки употребени во именска група, соодветна употреба и согласување на придавките со именките: <i>temo šhavo, e teme šhaveske,</i> <i>ramti vor!, e ramte vorjake</i> <i>temo-rolerno, (temeder),</i> <i>maјerno</i> <i>ramti-rolerni, (rameder),</i> <i>maјramti.</i>
<ul style="list-style-type: none"> Да ги применува броевите како видови зборови; да ги препознава граматичките 	<ul style="list-style-type: none"> Броеви Грамагички категории кај броевите (род, број и 	<ul style="list-style-type: none"> Броеви Грамагички категории (род, број 	<ul style="list-style-type: none"> Вежби за препознавање на граматичките категории кај броевите и вежби со промена

категории кај броевите како видови зборови.	падеж)	и падеж) • Приближна вредност	на броевите.
Синтакса			
<ul style="list-style-type: none"> • Да умее да ги разликува главните реченични делови; • да го разликува глаголот во лично глаголска форма како оформувач и главен составен дел на реченицата, во функција на прирок; • да знае да го определи прирокот; • да ги разликува личните и неличните глаголски форми, различните употреби на зборовите во функција на реченични членови во споредба со нивното граматичко толкување; • да го препознава и именува предметот во реченицата; • да го препознава атрибутог; • да умее да го користи во изразувањето. 	<ul style="list-style-type: none"> • Реченица • Главни реченични делови • Глагол во лична глаголска форма во функција на прирок • Реченични членови • Предмет • Второстепен реченичен член: атрибу 	<ul style="list-style-type: none"> • Главни реченични делови • Прирок • Видови прирок • Глагол во лична глаголска форма • Предмет • Атрибу 	<ul style="list-style-type: none"> • Вежби за разликување на главните реченични членови. • Препознавање на глаголот во лична глаголска форма како носител на реченицата. • Разликување на неличните глаголски форми (глаголска придавка, глаголска именка и глаголски прилог) што не се јавуваат во функција на прирок. • Вежби со примери од текстови од различни функционалн стилови за препознавање на атрибутог во текстови. • Вежби за збогатување на речениците со атрибути. <i>Lokni balval astarela rohari me bala</i> • Составување на реченици во

			кои се потребува предмет.
Правонис			
<ul style="list-style-type: none"> • Да знае правилно да ги употреби интерлункциските знаци; • да умее да ги изговара и пишува зборовите во кои се изведени гласовните промени. 	<ul style="list-style-type: none"> • Употреба на интерлункциски знаци • Правилен изговор и пишување на зборови во кои се изведени гласовните промени 	<ul style="list-style-type: none"> • Интерлункциски знаци 	<ul style="list-style-type: none"> • Вежби со примена на интерлункциските знаци. • Вежби за правилен изговор и пишување на зборовите во кои се изведени гласовните промени.

Програмско подрачје: ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	1. Усно и писмено изразување		
Ученикот/ученичката: <ul style="list-style-type: none"> • да го согледа значењето на 	<ul style="list-style-type: none"> • Разговорот како вид комуникација 	<ul style="list-style-type: none"> • Разговор 	<ul style="list-style-type: none"> • Вежби за водење импровизирани разговори во

<p>зборови за културна комуникација (молам, повелете, извинете, благодарам и сл.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • да раскажува точно и стилски збогатено доживевани или измислени настани; • да презентира хронолошки и ретроспективно раскажување; • да умее да продолжи текст или да измисли почеток или нов крај; • да опишува детално; • да прераскажува творба, претстава (театарска или филмска), ТВ-емисија; • да менува директен исказ во индиректен и обратно; • да знае која е основната цел на соопштенијата и вестите; • да умее да презентира соопштение и вест. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хронолошко и ретроспективно раскажување • Детално опишување • Креативно опишување 	<ul style="list-style-type: none"> • Раскажување • Прераскажување • Опишување • Креативно пишување 	<p>различни животни ситуации (во автобус, продавница, училиште, кино, театар, на роденден и сл.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Водење на разговор за договорена тема (за прочитана книга, за спорт, за филм и сл.) • Вежби за збогатување на изразувањето при раскажување, прераскажување и опишување • Вежби за хронолошко и ретроспективно раскажување на доживевани настани. • Вежби за креативно пишување со трансформација на една во друга форма на литературен текст (од драма во проза или во поезија). • Вежби за детално опишување со примена на изразни средства (на лик, драмско лице, предмет, пејзаж, природна појава. • Вежби за прераскажување на прочитана творба, театарска или кинопретстава, ТВ емисија). • Вежби за промена на директни искази во индиректни и обратно. • Пишување на измислени соопштенија и вести и
---	---	--	---

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Култура на Ромите			
			презентирање на испите.
<ul style="list-style-type: none"> • Да се запознае со потеклото на Ромите во Р. Македонија; • да препознава некои обичаи кај Ромите (обичаи за раѓање, свадба и смрт) ; • да се запознае со народната ромска носија; • да се запознае со народното материјално и духовно творештво на Ромите; • да се запознава со празниците кои ги празнуваат Ромите; • да научи да пее текстови од стари ромски песни ; • да научи едноставно народно оро; • да ги забележува сличностите и разликите во обичаите, музичкото творештво и културата на другите заедници во Р. Македонија како фактор за зближување со другите и збогатување на личноста, 	<ul style="list-style-type: none"> • Историски податоци за првото населување на Ромите во Р. Македонија • Обичаи • Народна носија • Музички инструменти • Празници • Народни ора • Откривање и препознавање на сличностите и разликите со културите на другите етнички заедници во Р. Македонија 	<ul style="list-style-type: none"> • Историја на Ромите во РМ • Етнолошки карактеристики • Обичаи • Народна носија • Музички инструменти • <i>Oj borije</i> (оро) 	<ul style="list-style-type: none"> • Читање на историски податоци за потеклото на Ромите во РМ • Читање на податоци и информации за етнолошките карактеристики на Ромите во РМ. • Разговор за обичаите при раѓање, свадба и смрт. • Разговор за начинот на прославување на празниците кај Ромите • Увежбување на основни чекори за орото <i>Oj borije</i> или по избор на наставникот. • Препознавање и откривање на сличностите и разликите во културите со другите етнички заедници во РМ и разговор за начините на меѓусебно почитување и заедничко живеење

У. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Наставната програма по *јазик и култура на Римите* е изготвена врз основа на најсовремените сознанија за методи за стекнување знаења и вештини.

При планирањето на наставата во VIII одделение наставникот/наставничката важно е да има предвид дека треба да ги планира интегрално целите вклучувајќи го и подрачјето *Култура на Римите* чии цели најчесто се реализираат интегрирано со другите содржини и како такви се усвојуваат. Така, содржини од културата како песни, раскази, народни приказни, басни и сл. се разработуваат развивајќи ги истовремено вештините: читање со разбирање, зборување или пишување како и прераскажување, опишување, користејќи притоа јазични структури и функции соодветни на ова ниво.

Наставникот/наставничката при планирањето на содржините за осмо одделение треба да се придржува на правилата на постапност и систематичност, така што при разработката на новите содржини да се следи спиралната прогресија, односно секогаш врз основа на повторување на веќе познати содржини да се надградуваат нови при што подеднакво да се развиваат четирите јазични вештини и да се продлабочуваат граматичките структури и комуникативни функции и континуирано да се проширува зборовниот фонд,

Препораки за користење на годишниот фонд на часови
(72 часа годишно, 2 часа неделно)

- По наставни подрачја се предлага: Јазик (Јазични вештини - слушање, говорене, читање и пишување-, граматички структури, јазични функции) -60 часа;
- Култура -12 часа.

Наставни средства:

- учебник избран за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;
- приказни, песни, списанија, енциклопедии, речници и сл.;
- аудио-визуелни средства и други средства во зависност од предметот - ЦД;
- други извори на учење: Интернет, ТВ, радио, образовни софтвери и др.

VI. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

На почетокот на учебната година наставникот/наставничката прибира показатели со цел да се запознае со предзнаењата на учениците за ромскиот јазик и култура, во функција на квалитетно планирање и реализирање на идните активности.

Исто така треба да се воспостави контакт со родителите и да се запознаат со карактеристиките на наставната програма за VIII одделение и со начинот на обработка на содржините, следењето на постигањата на учениците. Во VIII одделение учениците се оценуваат со бројчана оценка и на крајот на наставната година ученикот добива свидетелство со бројчани оценки. При тоа треба да се нагласи дека оценката по овој предмет влијае на општиот успех на ученикот.

ФОРМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ – Во текот на наставата по *јазик и култура на Ромите* се препорачува формативно следење кое вклучува изработка и водење на портфолио на учениците што опфаќа:

- собирање на показатели (детски изработки, творби, искази и сл.) за секој ученик посебно;
- тековни (формативни), однапред подготвени, евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретни активности или студии на случај во кои наставникот/наставничката ја бележи фактичката состојба.

СУМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ – Врз основа на целокупните податоци од формативното оценување наставникот/наставничката во текот на годината и на крајот на годината ги оценува со бројчана оценка.

ДОСТАПНОСТ И ПРООДНОСТ НА ПОРТФОЛИОТО

- Портфолиото на ученикот со прочистени и селектирани податоци за ученикот се пренесува во наредното, повисоко одделение.

НАЧИНИ НА ПРОВЕРУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ – Согласно со природата на предметот *јазик и култура на Ромите* на ромски во VIII одделение, може да се применуваат различни методи и техники за усно и писмено проверување на постигањата на ученикот (говорни вежби, презентации, писмени вежби и сл.).

VII. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и наставните средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука.

VIII. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно-образовната работа во седмо одделение може да ја изведува лице кое го говори ромскиот јазик и кое завршило:

- филолошки факултет – наставна насока;
- педагошки факултет- одделенска настава;
- природно-математички факултет – група етнологија.

IX. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09.2014 година

Потпис и датум на утврдување на наставната програма

Наставната програма по предметот *јазик и култура на Ромите* за VIII одделение од деветгодишното основно образование, на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Бр. *M-135574*
26-08-2014 год.
С К О П Ј Е

МИНИСТЕР
Абдилаџим Адеми

МИНИСТЕРСТВО ЗА
ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Биро за развој на образованието

Изготвил: работна група, координатор Љатиф Демир
Контролирал: Трајче Георгиевски, раководител на одделение
Одобрил: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор

Mitko